

1. ПРАВИЛА ВЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Велика буква на початку речення, при звертаннях та ремарках, у рубриках, цитатах

З великої букви пишеться перше слово в реченні, а також (не обов'язково) перше слово кожного рядка у віршах: *Для нас у ріднім краю навіть дим Солодкий та коханий.* (Леся Українка)

Після трьох крапок, які не закінчують речення, а лише вказують на переривчатість чи схвильованість мови, перше слово пишеться з малої букви: *Ніч... а човен – як срібний птах!..* (Є. Плужник). Мала буква пишеться також після знаку питання й оклику, якщо вони не закінчують речення: *О люди! люди небораки! Нащо здалися вам царі?* (Т. Шевченко). *В щирім серці, в чесних грудях – вірю, знаю! – квіти є!* (В. Симоненко). *Годинник бив – що з ним? – зовсім не ту годину* (І. Жиленко).

Якщо звертання закінчується знаком оклику, то перше слово після нього пишеться з великої букви: *Великоповажана і Ольго Федорівно! Вибачайте, що відповідаю на лист, не дописаний* (Леся Українка).

У ремарках-фразах та посиланнях, узятих у дужки, перше слово пишеться з великої букви: *Україна ніколи більше не піде в московське ярмо (Бурхливі тривалі оплески)* (З газети).

Перші слова в рубриках звичайно пишуться з малої букви: *Виважений і обґрунтований шлях до ринку, на мою думку, має включати такі етапи: прийняття Верховною Радою України пакету законів, що чітко регламентуватимуть ринок землі; підготовку Кабінетом Міністрів нормативних актів, які забезпечать реальну вартісну оцінку сільськогосподарських угідь; формування розгалуженої сучасної інфраструктури ринку землі...* (З газети).

Проте якщо кожна рубрика закінчується крапкою, то перші слова в рубриках пишуться з великої букви: *Виходячи з інтересів Української держави, українського народу, висуваємо перед Президентом України, законодавчою та виконавчою владою держави такі вимоги: Забезпечити*

безумовне виконання волі українського народу, висловленої на Референдумі 1991 року, до побудови незалежної Української держави.

Розробити й послідовно впроваджувати ідеологію державотворення, концептуальним ядром якої є українська національна ідея... (З газети).

З великої букви пишеться перше слово цитати, якщо її оформлено як пряму мову: *Не пом'яне батько з сином, не скаже синові: «Молись. Молися, сину: за Вкраїну його замучили колись» (Т. Шевченко). Наш видатний сучасник Олесь Гончар застерігав: «Той, хто зневажливо ставиться до мови рідного народу, не може й сам викликати поваги до себе» (З газети).*

Якщо цитата вводиться в речення як його частина, то її перше слово пишеться з малої букви: *Пробудження національної душі розпочинається з рідної мови і з плекання національної духовності, бо, як писав молодий український інтелектуал Трохим Зіньківський наприкінці XIX ст., «людина без національного почування нездатна до розумного духовного життя» (М.Жулинський).*

Примітка. З великої букви також пишеться перше слово рубрики тексту, якщо кожна рубрика закінчується крапкою; перше слово прямої мови після двокрапок; початкове слово постанови, резолюції, протоколу; після двокрапки за словами «Слухали», «Ухвалили» в протоколі.

1.2. Велика буква у власних назвах

1. З великої букви пишуться індивідуальні імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська людей, назви дійових осіб байок, казок, драматичних творів. У подвійних (потрійних і т. д.) іменах і прізвищах з великої букви пишеться кожне слово (окремо або через дефіс): *Іван Якович Франко, Артем (Федір Андрійович Сергєєв), Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка), Ярослав Мудрий, Зіновій-Богдан, Мавка, Перелесник, Лебідь, Щука і Рак, Івасик-Телесик, Дід Мороз, Хо, Вернигора, Квітка-Основ'яненко, Вольфганг-Амадей, Франклін Делано Рузвельт, Вільгельм Фрідріх Гегель.*

Примітка. З малої букви пишуться імена, які вживаються як загальні назви людей: *меценат, робінзон, донжуан.* Коли власні імена ще не втратили

свого індивідуального значення, але вживаються як загальні, то пишуться з великої букви: *наші майбутні Макаренки і Сухомлинські*. Назви одиниць виміру, конкретних предметів, утворені від власних імен, пишуться з малої букви: *ампер, ом, кулон, дизель (двигун), рентген (апарат, процедура), максим (кулемет), френч (одяг)*. Скорочені позначення одиниць виміру пишуться з великої букви: *А – ампер, К – кельвін, Н – ньютон*.

2. У романських і германських прізвищах та іменах артиклі, прийменники, частки **ван, да, дас, де, даль, дер, дю, ла, ле, фон** тощо пишуться з малої букви і окремо від інших складових частин: *Людвіг ван Бетховен, Леонардо да Вінчі, Лопе де Вега, Женні фон Вестфален, фон дер Штольц*

Примітка. Артиклі, прийменники, частки пишуться з великої букви, якщо вони разом з другою частиною становлять одне слово (*Вандервальде, Декорт, Дюбуа, Лафонтен, Фонвізін*), якщо в мові оригіналі пишуться з великої літери (*Ле Корбюзьє, Де Гольє*).

3. В арабських, тюркських та інших східних назвах осіб з великої букви пишеться початкова частка **Ібн**: *Ібн Сіна, Ібн Русте*.

Частини власних імен **аль, аш, ас, ад, ель, ес, бей, бек, заде, зуль, паша, шах, огли, оглу** пишуться з малої букви і, як правило, через дефіс: *аль-Біруні, Омар-аш-Шаріф, Ібрагім-бей, Турсун-заде, Ізмаїл-паша, Мелік-шах, Кер-огли, ес-Зайят*.

4. Усі частини корейських, в'єтнамських, бірманських, індонезійських, японських прізвищ та імен пишуться окремо і з великої букви: *Кім Ір Сен, Хо Ші Мін, Нгуєн Конг Хоан, Наборі Семи, Курахара Корехіто*.

5. З великої букви пишуться індивідуальні міфологічні та релігійні найменування: *Прометей, Молох, Перун, Зевс, Венера, Магомет, Будда*. Якщо міфологічні індивідуальні назви вживаються як загальні, то пишуться з малої букви (*аполони і венери*), з малої букви пишуться також видові міфологічні назви (*русалка, муза, німфа, сирена*).

6. З великої букви пишуться умовні власні імена в договорах і актах:

Договірні Сторони, Уряд, Надзвичайний і Повноважний Посол, Автор.

7. З великої букви пишуться присвійні прикметники, якщо вони виражають індивідуальну належність людині: *Вірин, Галин, Олексійв, Петренків.*

Присвійні прикметники, що входять до складу назв, які мають значення «пам'яті», «імені», також пишуться з великої букви: *Шевченківська конференція, Макаренківські читання.*

Присвійні прикметники пишуться з малої букви, якщо мають у своєму складі суфікс **-ськ-** чи входять до складу фразеологічних одиниць: *франківські рукописи, горьківський стиль, гордіїв вузол, піфагорова теорема, сізіфова праця.*

8. З великої букви пишуться клички тварин: *Рябко, Мурка, Каштан, Гнідий, Лиса, Ряба.* Назви порід тварин пишуться з малої букви: *білий леггорн, азербайджанський гірський меринос, сибірська лайка, вівчарка, пінчер.*

9. У спеціальній літературі з великої букви пишуться назви сортів рослин: *Білий налив, Шпанка рання (вишні), Лісова красуня (груші), Ренклод (сливи).*

10.3 великої букви пишуться астрономічні назви: *Земля, Місяць, Сатурн, Венера, Юпітер, Великий Віз, Велика Ведмедиця, Чумацький Шлях.*

11. Назви частин світу у прямому значенні пишуться з малої букви: *схід, захід, північ, південь, південний захід, північний схід тощо.* Якщо ці назви входять до складу територіальних найменувань, то пишуться з великої букви: *Далекий Схід, країни Заходу, Південне Полісся, народи Крайньої Півночі.*

12. Назви морів, озер, річок, гір тощо, крім родових назв, які вживаються у прямому значенні, пишуться з великої літери: *Антарктида, Говерла, Москва – ріка, озеро Світязь, Скандинавський півострів, Північний полюс, Чорне море.*

Якщо складова частина найменування втратила своє пряме значення, то пишеться з великої літери: *Великі Луки, Ясна Поляна, Булонський Ліс,*

Золотий Ріг.

Службові слова, що входять до складних географічних найменувань, пишуться з малої літери і виділяються дефісом: *Комсомольськ-на-Амурі, Ростов-на-Дону, Ріо-де-Жанейро, Па-де-Кале.*

13. У назвах геологічних і водних басейнів, родовищ корисних копалин неродові назви пишуться з великої букви: *Дніпровський басейн, Кременчуцьке водосховище, Курська магнітна аномалія, Волго-Донський канал, Чіатурське родовище.*

14. У вітчизняних назвах вулиць, площ, парків, гаїв їх родові означення пишуться з малої літери: *вулиця Шевченка, Львівська площа, Першотравневий парк, проспект Перемоги.*

Примітка. Так само з малої букви пишуться у назвах вулиць слова **брі́д, узві́з, яр, вал, ворота, міст:** *Кузнецький міст, Андріївський узвіз, Цимбалів яр, Добрий шлях, Верхній вал.*

15. У назвах шляхів, залізниць, каналів, вокзалів, станцій, портів, пристаней тощо усі слова, крім родових, пишуться з великої букви: *Одеська автострада, Київський вокзал, Військово-Осетинська дорога, Південно-Західна залізниця, аеропорт Бориспіль (але бориспільський аеропорт), пристань Канів.*

16. У назвах районів, сільрад, шкіл тощо з великої букви пишеться тільки перше слово: *Рожищенський район, Любченська сільрада, Переспинська середня школа.*

17. У назвах держав усі слова пишуться з великої букви: *Угорська Республіка, Республіка Індія, Сполучені Штати Америки, Французька Республіка.*

18. У назвах міжнародних об'єднань, союзів держав, а також у назвах міжнародних організацій усі слова, крім родових, пишуться з великої букви: *Антанта, Балканські країни, Скандинавські країни, країни Близького Сходу, Всесвітня Рада Миру, Організація Об'єднаних Націй, Товариство Червоного Хреста й Червоного Півмісяця (але південні республіки, північні країни).*

19. З великої літери пишуться неофіційні назви держав, міст, одиниць територіального поділу інших географічних об'єктів: *Волинь, Закарпаття, Київщина, Підмосков'я, Полісся, Російська Федерація, Славутич (Дніпро), Лівобережна Україна.*

20. У назвах міністерств та їх головних управлінь, а також у повних найменуваннях інших центральних установ і організацій з великої букви пишеться тільки перше слово: *Академія наук України, Державний банк України, Міністерство освіти та науки України УРСР, Харківська облпрофрада, Волинський облвно, профком Технологічного університету Поділля.*

Примітка. На штампах, вивісках, заявах усі слова, крім службових, як правило, пишуться з великої букви: *Українське Управління Цивільного Повітряного Флоту, Ректорові Київського Державного Університету ім. Т.Г.Шевченка.*

21. З великої букви пишуться власні назви академій, інститутів, науково-дослідних установ, театрів, музеїв тощо, хоч перше слово цих назв може бути родовим означенням: *Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН України, Музей українського мистецтва, Театр ляльок, Будинок учителя, Палац одруження (але будинок відпочинку, будинок побуту).*

22. Назви частин, відділів, секторів, інших підрозділів установ та організацій пишуться з малої букви: *кафедра української мови, планово-економічний відділ заводу «Арсенал».*

24. У назвах історичних епох, періодів, подій, революцій, народних повстань, рухів, селянських війн, знаменних дат, революційних свят тощо з великої літери пишеться перше слово: *Жовтнева революція, Лютнева революція, Паризька комуна, Брестський мир, Вітчизняна війна 1812 року, Велика Вітчизняна війна, Бородінський бій, Перше травня.*

25. У назвах з'їздів, конференцій, сесій, пленумів, засідань, президій, конгресів тощо з великої літери пишуться тільки слова типу всеукраїнський, всесвітній, міжнародний, перший, другий: *V Всеросійський з'їзд Рад (або*

П'ятий Всеросійський з'їзд Рад), Всесвітній конгрес прихильників миру.

26. У назвах орденів усі слова, крім родових і службових, пишуться з великої букви: *орден Ярослава Мудрого, орден Трудового Червоного Прапора (але: орден Дружби народів, орден «Мати-героїня», орден «Материнська слава» 2-го ступеня).*

27. Назви документів, якщо їм не передує родове слово, що стоїть поза назвою (*статут, інструкція тощо*), прийнято не брати в лапки й починати з великої букви: *Декларація прав людини і громадянина, Декрет про мир, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї.*

28. У назвах творів літератури, мистецтва, наукових праць з великої букви пишеться перше слово: *роман «Чотири броди», драма «Свіччине весілля», опера «Запорожець за Дунаєм», балет «Спартак», журнал «Мовознавство», газета «Освіта».*

29. Умовні індивідуальні найменування кораблів, поїздів, літаків, автомобілів тощо, а також назви, що являють собою позначення машин, беруться в лапки й починаються з великої букви: *крейсер «Аврора», атомохід «Арктика», бронепоезд «Смерть ворогові», автомобілі: «Волга», «Жигулі», «Москвич-412», «Шкода», «Мерседес».*

2. ВЕЛИКА ЛІТЕРА В СКЛАДНОСКОРОЧЕНИХ НАЗВАХ

1. Скорочені назви (абревіатури) установ, закладів, організацій тощо, утворені з частин слів, пишуться двояко:

а) З великої літери, якщо ці слова вживаються на позначення установ одиничних: *Укрінформ, Укрпрофрада, Укоопспілка.*

б) З малої літери, якщо такі слова є родовими назвами: *медінститут, облвиконком, райвно, райрада.*

2. Складноскорочені назви, утворені з початкових (ініціальних) букв, імен власних і загальних, пишуться великими літерами: *АТС, КНР, НЛО, СНД, УРП, УТН.*

Примітка. Скорочення від загальних назв, які вимовляються як звичайні слова (без вставних звуків), пишуться малими літерами: *вуз (у вузах), загс (до*

загсу), неп (під час непу). Такі слова звичайно відмінюються.

Так само відмінюються ініціальні скорочення типу БАМ, а їхні закінчення, що пишуться з малої літери, приєднуються до останньої літери абрєвіатури без будь-якого знака (апострофа, коми): з *БАМу, на БАМі, з ВАКу, ВАКом, ТЮГу, ТЮГом.*

Від абрєвіатур слід відрізнити умовні графічні скорочення, які вимовляються повністю й скорочуються лише на письмі. Графічні скорочення (крім стандартних скорочених значень метричних мір: *м – метр, мм – міліметр, см – сантиметр*) пишуться з крапками на місці скорочення, при цьому зберігається написання великих та малих літер і дефісів, як і в повних назвах: *півн.-сх. (північно-східний), півд.-зах. (південно-західний), Півн. крим. канал (Північнокримський канал)*

До найпоширеніших загальноприйнятих графічних скорочень належать такі:

- акад. – академік, о. – острів
- вид. – видання, обл. – область
- гр. – громадянин, оз. – озеро
- див. – дивись, пор. – порівняй, порівняйте
- доц. – доцент, проф. – професор
- ім. – імен, і р. – рік, річка
- і т. д. – і так далі, рр. – роки
- і т. ін. – і таке інше, с. – село, сторінка.

Список використаної літератури

1. Фурдуй М. І. Українська мова: навч. посіб./За ред. В. Різуна. – К.: Либідь, 2004. – 269с.
2. Білецька О. І. Українська мова: навч. посіб. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2013. – 575с.
3. Ющук І.П. Українська мова: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2004.

– 640c.